

Endonezya'da Sosyal Politikalar ve Bu Alanda Yaşanan Sorunlar

Altay Atlı
Boğaziçi Üniversitesi
Asya Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi
altay.atli@boun.edu.tr

Giriş

240 milyonluk nüfusuyla dünyanın en fazla nüfusa sahip dördüncü ülkesi olan Endonezya, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından hazırlanan İnsani Gelişim Endeksi'nde 182 ülke arasında 111. sırada yer almaktadır.¹ Endonezya, 1970'li yılların başlarından itibaren güçlü bir ekonomik performans sergilemiş, 1997-98 döneminde patlak veren Asya Krizi'ne kadar olan dönemde yüksek büyüme rakamlarına ulaşmış ve yoksullukla mücadele konusunda oldukça başarılı olmuştur. Ne var ki, kriz Endonezya ekonomisini derinden sarsmış ve 1997 yılında yoksulluk sınırının altında yaşayan nüfusun toplam nüfusa oranı yüzde 18 iken bu oran kriz nedeniyle bir yıl içerisinde yüzde 33'e çıkmıştır.² Endonezya, ilerleyen yıllarda toparlanarak tekrar bir ekonomik büyüme sürecine girmiş ve 2003 yılından itibaren yılda yüzde 5.5'lik bir GSYİH artışı oranı yakalamışsa da halen nüfusun yüzde 16.7'si yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır.^{3 4}

---

¹ UNDP Web Sitesi (İnsani Gelişim Raporu 2009 Endonezya Bilgi Notu), http://hdrstats.undp.org/en/countries/country_fact_sheets/cty_fs_IDN.html, erişim tarihi: 26 Haziran 2010.

² Suryahadi, A., Sumarto, S. ve Pritchett, L., 2003. The Evolution of Poverty During the Crisis in Indonesia (*Endonezya'da Kriz Sırasında Yoksulluğun Gelişimi*), SMERU Working Paper Series, Cakarta.

³ UNDP Web Sitesi (İnsani Gelişim Raporu 2009 İstatistikler kısmı), http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2009_Tables_rev.xls, erişim tarihi: 26 Haziran 2010.

⁴ Yoksulluk oranları Endonezya'nın bölgelerine göre değişmektedir. Örneğin, Cava, Sumatra, Kalimantan ve Sulawesi'de bu oran yüzde 10-20 arasında değişirken, Papua'da yüzde 40'ı bulmaktadır. Kaynak: Tempo, 2008. Bantuan Langsung Dihidupkan Kembali (*Doğrudan Nakit Transferi Yardımı Canlandırıldı*), 10 Nisan 2008.)

Asya Krizi, Endonezya'daki sosyal politikaların gelişimi açısından bir dönüm noktası olmuştur. Kriz öncesinde devletin uygulamakta olduğu genel yoksullukla mücadele politikası bir takım sosyal harcamalar (sağlık, aile planlama, eğitim), teşvikler yoluyla üretimin artırılmasına yönelik uygulamalar ve belirli bazı gruplara (engelliler, yetimler gibi) yönelik bazı ufak çaplı programlardan oluşuyorken, 1998'den itibaren daha geniş kapsamlı sosyal politikalar devreye sokulmuş ve bu politikaların temel unsuru olarak sosyal güvenlik ağları (*jarıng pengaman sosial*) hayata geçirilmiştir.

Sosyal Güvenlik Ağları

Sudarno Sumarto, sosyal güvenlik ağları kapsamındaki uygulamaları beş ana başlık altında toplamaktadır:⁵

1. Gıda Güvenliği: Yoksul kesimlerin temel gıda ürünü olan pirinci (ayda 10 kilograma kadar) ucuz bir şekilde temin edebilmeleri için devlet bu ürünlere sübvansiyon uygulamaya başlamıştır. Program ilk olarak *keluarga pra-sejahtera* (refah öncesi hane halkları) adı verilen en düşük gelir seviyesindeki grup⁶ için uygulanmışsa da daha sonra bir üst gruba da bu imkân sunulmaya başlanmıştır.
2. İstihdam Yaratma: Emek-yoğun kamu projeleri aracılığıyla istihdamın artırılması hedeflenmiş ve bu kapsamda şehirlerle birlikte hasat sorunları yaşayan kırsal bölgeler de kapsam içerisinde alınmıştır.
3. Eğitim Desteği: Yoksul ailelerin çocuklarının okulu bırakmamaları için bir burs programı devreye sokulmuştur. Tüm ülkedeki ilkokul öğrencilerinin yüzde 6'sına, ortaokul öğrencilerinin yüzde 17'sine ve lise öğrencilerinin yüzde 10'una bu program kapsamında burs bağlanmıştır.

---

⁵ Sumarto, S., 2006. Social Safety Nets: Indonesia (*Sosyal Güvenlik Ağları: Endonezya*), Denizaşırı Kalkınma Enstitüsü, Londra.

⁶ Bu gruplar belirli ekonomik göstergeler göz önünde bulundurularak Endonezya Ulusal Aile Planlama Kurumu (*Badan Kordinasi Keluarga Berencana Nasional – BKKBN*) tarafından belirlenmektedir. BKKBN'ye kayıtlı olmayan ailelerin de yerel idarelerin ya da köy muhtarlıklarının onayıyla söz konusu programlardan faydalanmaları mümkündür.

4. Ücretsiz Sağlık Hizmeti: Devlet tarafından işletilen ve *puskesmas* adı verilen sağlık ocakları ile hastanelerde ihtiyaç sahiplerine sağlık ve aile planlama hizmetleri verilmeye başlanmış ve ayrıca bu program dâhilinde hamile kadınlara ve üç yaş altındaki çocuklara gıda destek paketleri de verilmiştir.
5. Toplum Güçlendirme: Bu çerçevede ülke içerisinde farklı topluluklara ekonomik durumlarına göre 10 milyon rupiah'tan 1 milyar rupiah'a kadar değişen oranlarda maddi destek sağlanmaktadır. Bu destek, çoğunlukla fiziksel altyapının geliştirilmesi ve bakımı veya kredi imkânları sağlama amacıyla kullanılmaktadır.

Bu beş farklı programın Endonezya'da uygulanışını ve verimliliğini inceleyen Sumarto, karşılaşılan sorunları analiz ederek sosyal politikalar konusunda tüm ülkeler için anlamlı olabilecek bazı dersler çıkartmakta ve bunları yedi ana başlık altında toplamaktadır:

1. Kriz zamanlarında aileden, yakınlardan ve toplumdan destek alma gibi enformel mekanizmalar yetersiz kalmaktadır. Dolayısıyla kriz dönemlerinde ülkelerin sosyal güvenlik ağları için ayırdıkları kaynakları artırmaları gerekir.
2. Sosyal politikalarda "hedefleme" konusu büyük önem taşımaktadır. Hedefleme yetersiz ve/veya yanlış yapıldığında ihtiyaç sahiplerinden bir kısmı gerekli desteği alamadığı gibi ihtiyacı olmayanlara destek sağlanması da söz konusu olmaktadır. Bu nedenle sadece ihtiyaç sahiplerinin programlardan faydalanması için hedefleme doğru yapılmalıdır.
3. Programların verimliliğinin sağlanabilmesi ve masrafların asgariye indirilebilmesi için hedef kitlelerin refah seviyeleri ile ilgili olarak doğru, tam ve düzenli olarak güncellenen verilere ihtiyaç duyulmaktadır.
4. Yerel idarelerin ve yerel toplumların programlara tam olarak bağlı kalması ve bu programların basit ama etkili bir şekilde tasarlanarak hedeflerinin net bir şekilde belirlenmesi şarttır.
5. Bölgesel farklılıklara uyum sağlanabilmesi için programların belirli bir ölçüde esnek olması gerekir.

6. Nakit ödemeler söz konusu olduğu zaman bunların güçlü kurum ve kişiler tarafından istismar edilmesi muhtemeldir, dolayısıyla buna karşı önlem alınmalıdır.
7. İstihdam yaratma programlarının başarılı olması imin ücretler piyasa seviyesinin altında belirlenmelidir. Bu şekilde gerçekten muhtaç olanların bu programlara katılması sağlanacağı gibi, kişilerin piyasadaki düzenli işlere yönelmeleri de teşvik edilmiş olacaktır.⁷

Doğrudan Nakit Transferi

Doğrudan nakit transferi uygulaması (*bantuan langsung tunai*), Endonezya'daki sosyal politikaların önemli bir ayağını oluşturmaktadır. 2005 yılında hükümet yakıt fiyatlarına uygulanan sübvansiyonları⁸ kaldırmak zorunda kalmış ve sadece 2005 yılı içerisinde ülkedeki ortalama yakıt fiyatı yüzde 120 oranında artmıştır.⁹ Bu artış karşısında devlet, yoksul kesimlere destek amacıyla ihtiyaç sahiplerine nakit transferi yapmaya başlamıştır.¹⁰ 2005, 2008 ve 2009 yıllarında olmak üzere üç kere uygulanan bu program çerçevesinde hane halklarına aylık 30 bin rupiah ile 100 bin rupiah arasında değişen miktarlarda yardım yapılmıştır. Burada önemli olan husus, yapılan transferlerin herhangi bir koşula bağlı olmaması ve yardımı alan ailelerin bu parayı istedikleri gibi harcamakta serbest olmalarıdır. Birçok ülkede uygulanan

---

⁷ Sumarto, 2006, s.4.

⁸ Asya Krizi'nin patlak verdiği 1997-98'den 2005'e kadar olan dönemde yakıt sübvansiyonları Endonezya bütçesinde önemli bir yer tutmuş olup, 2000 yılında bütçe giderlerinin üçte birini bu kalem oluşturmuştur. Dolayısıyla, 2004 yılında göreve gelen Susilo Bambang Yudhoyono'nun cumhurbaşkanlığı döneminde kamu maliyesi reformu çerçevesinde ilk el atılan kalemlerden birisinin yakıt sübvansiyonları olması Endonezya ekonomisini yakından takip eden uzmanlar için hiç de şaşırtıcı olmamıştır.

⁹ Azis, I.J., 2006. A Drastic Reduction of Fuel Subsidies Confuses Ends and Means (*Yakıt Sübvansiyonlarındaki Sert İndirimde Amaçlar ve Araçlar Karşıyor*), ASEAN Economic Bulletin, Cakarta.

¹⁰ Söz konusu uygulama Cumhurbaşkanı Yudhoyono tarafından 10 Eylül 2005 tarihinde imzalanan bir kararname ile başlatılmıştır (Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi 12/2005: *Intruksi Presiden Republik Indonesia Tentang Pelaksanaan Bantuan Langsung Tunai Kepada Rumah Tangga Miskin*, [http://www.legalitas.org/incl-
php/buka.php?d=2000+5&f=inpres12-2005.htm](http://www.legalitas.org/incl-
php/buka.php?d=2000+5&f=inpres12-2005.htm), erişim tarihi: 27 Haziran 2010).

benzer nitelikli programlarda örneğin ailelerin çocuklarını okula göndermeleri gibi koşullar getirilirken Endonezya'da bu söz konusu değildir.¹¹

Muliadi Widjaja'ya göre doğrudan nakit transferi, uygulamada büyük sıkıntılarla karşılaşmaktadır. Bürokratik zorluklar ve Endonezya gibi adalardan oluşan ve geniş bir alana yayılmış ülkede ödemelerin yapıldığı merkezlere ulaşımdaki güçlükler, bu programın verimliliğini olumsuz yönde etkilemiştir.¹² Diğer yandan Widjaja, bu programın esas amacının ülkedeki yoksullukla mücadele etmek değil, yakıt fiyatlarındaki artışın yoksul kesimlerin ekonomik durumu üzerindeki olumsuz etkisini azaltmak ve olası gösterileri ve sosyal rahatsızlıkları önlemek olduğunu bildirmektedir.¹³

Arief Yusuf ve Budy Resosudarmo ise söz konusu uygulamada yoksul kesimin heterojenliğinin göz ardı edilmesinin adaletsiz bir dağılıma yol açtığını savunmaktadır. Buna göre tek tip olarak yapılan doğrudan nakit transferleri, kırsal alandaki yoksul nüfusun gereğinden fazla yardım alırken, şehirlerdeki yoksulların yeterli yardım alamaması sonucunu doğurmaktadır. Bunun sebebi, şehirde kullanılmakta olan gazağının fiyatının, kırsal kesimde kullanılmakta olan benzin ve dizel fiyatına göre çok daha fazla artmış olmasıdır. Yazarların görüşü, uzun vadede yoksullukla mücadele açısından nakit içermeyen ve eğitim ile sağlık hizmetlerine yönelik desteklerin daha faydalı olacağı yönündedir.¹⁴

---

¹¹ Cueto, S., 2009. Conditional Cash-Transfer Programmes in Developing Countries (*Gelişmekte Olan Ülkelerde Koşullu Nakit Transferi Programları*), *The Lancet*, 374, s.1952-1953.

¹² Widjaja, M., 2009. An Economic and Social Review on Indonesian Direct Cash Transfer Program to Poor Families Year 2005 (*2005 Yılı Endonezya'da Yoksul Ailelere Doğrudan Nakit Transferi Programının Ekonomik ve Sosyal Bir Değerlendirmesi*), *Kamu Politikaları Analizi ve Yönetim Derneği Uluslararası Konferansı'nda sunulan tebliğ*, Singapur, 7-9 Ocak 2009.

¹³ A.g.e., s.14.

¹⁴ Yusuf, A.A. ve Resosudarmo, B.P., 2008. Mitigating Distributional Impact of Fuel Pricing Reform: the Indonesian Experience (*Yakıt Fiyatlandırma Reformunun Dağılımsal Etkilerini Hafifletmek: Endonezya Deneyimi*), *ASEAN Economic Bulletin*, Cakarta.

Diğer yandan hibe olarak yapılan koşulsuz nakit transferlerinin insanları çalışmamaya, devlete bağımlı kalmaya ve temel ihtiyaçlar yerinde gereksiz tüketime teşvik ettiği yönünde eleştiriler de sıklıkla gündeme gelmektedir.¹⁵

Sosyal güvenlik ağı ve doğrudan nakit transferlerinde görüldüğü gibi Endonezya'da sosyal politika uygulamaları, her ne kadar Asya Krizi sonrasında kurumsallaşmaya ve kapsam olarak genişlemeye başlamışsa da halen kısa vadeli ve günü kurtarmaya yönelik bir yapıdadır ve daha dinamik ve karmaşık sosyal problemlere cevap verebilmekten uzaktadır. Ade Cahyat'a göre Endonezya'da devlet bireylerin sosyal refahından ancak piyasanın yetersiz kaldığı durumlarda sorumlu olmaktadır ve uygulanan politikalar da evrensel değil seçici özellik taşımaktadır. Cahyat'a göre bunun sebebi Endonezya'daki mali imkânların yetersizliği ve sosyal harcamalara ayrılan kaynağın oldukça düşük seviyede olmasıdır.¹⁶ Bu nedenden dolayı devlet vergileri düşük seviyede tutarak bireylerin kendi sosyal refahlarından öncelikle kendilerinin sorumlu olmalarını amaçlamaktadır. Diğer yandan yolsuzluğun halen yaygın şekilde devam etmesi de sosyal refah ile ilgili kaynakların üzerinde olumsuz bir etki yaratmaktadır.¹⁷

Edi Suharto, Endonezya'daki sosyal politikalarda insan hakları, demokrasi ve sivil toplum katılımı gibi ilkeleri daha fazla benimseyecek şekilde bir paradigma kayması olması gerektiğini ileri sürmekte ve bu doğrultuda altı konuyu ön plana çıkartmaktadır:¹⁸

---

¹⁵ Bataviase.co.id, 2010. Kebijakan Subsidi Langsung Tunai (*Doğrudan Nakit Sübvansiyonu Politikası*), 12 Mart 2010, <http://bataviase.co.id/node/128867>, erişim tarihi: 21 Haziran 2010.

¹⁶ Ade Cahyat'ın hesaplamalarına göre sosyal harcamaların GSYİH'ye oranı OECD üyesi ülkelerden Fransa'da yüzde 29.2, Hollanda'da yüzde 20.9 iken, Endonezya'da sadece yüzde 6.8'dir.

¹⁷ Cahyat, A. 2010. Unconditional Cash Transfer Policy in Indonesia (*Endonezya'da Koşulsuz Nakit Transferi Programı*), yazarın şahsi internet sitesi, <http://http://cahyat.blogspot.com/2010/06/unconditional-cash-transfer-policy-in.html>, erişim tarihi: 27 Haziran 2010.

¹⁸ Suharto, E., 2009. Development of Social Welfare in Indonesia: Situation Analysis and General Issues (*Endonezya'da Sosyal Refahın Gelişimi: Durum Analizi ve Genel Konular*), *Etkin Refah Gelişimi için Kapasite İnşası ve Politika Ağları Uluslararası Konferansı'nda sunulan tebliğ*, 18-19 Kasım 2009, Cakarta.

1. Kalkınma süreci daha fazla insana odaklı hale getirilmeli ve kalkınmanın getirilerden tüm kesimler faydalanmalıdır. Bu çerçevede sosyal sorunlar içerisinde olan bireylerin sermayeye, sosyal hizmetlere ve sürdürülebilir sosyal güvenlik programlarına kesintisiz erişimi sağlanmalıdır.
2. Kalkınma sürecinin ekonomik büyümeye ve fiziksel gelişime odaklanarak insanı nesne olarak kabul etmesi yanlıştır. İnsanı kalkınmanın öznesi olarak kabul eden yaklaşımlar sayesinde bireyler sürecin içerisinde daha aktif bir şekilde yer alabilecektir.
3. Sosyal politikalar bölgesel potansiyeller ve kültürler göz önünde bulundurarak hazırlanmalıdır. Böylelikle bireylerin dışarıdan gelecek yardıma muhtaç olmaları önlenecektir.
4. Temel sosyal hizmetler sadece belirli kesimlere değil nüfusun tamamına sunulmalıdır.
5. Sosyal politikalar sadece merkezi hükümetin sorumluluğu olmaktan çıkartılmalı, yerel yönetimlerle işbirliği içerisinde tasarlanmalı ve uygulanmalıdır.
6. Sosyal politikalar ihtiyaç sahibi kesimlere sadece kolektif bir şekilde ve gruplara yönelik olarak değil, birey ve aile seviyesinde de uygulanmalı, tüm bu farklı kademelerde uygulanan politikalar birbiriyle entegre hale getirilmelidir.

Endonezya'daki sosyal politikaların kısa vadeli yaklaşımlarını eleştiren Binny Buchori, ülkede uygulanan ekonomi politikaları ile sosyal politikalar arasında bir kopukluk olduğunu ve dolayısıyla ekonominin gelişmekte olduğu dönemlerde bile insanların refah seviyesinin artmadığını ileri sürmektedir. Buchori, bu çerçevede üç sorunlu alan tespit etmektedir.¹⁹

1. Ülkenin ekonomi politikaları finansal istikrara ağırlık verirken reel sektör gereken ilgiyi görmemektedir. Bu alanda yeterince yatırım

---

¹⁹ Buchori, B., 2007. Why Indonesia Needs a New Social Policy? (*Neden Endonezya'nın Yeni Bir Sosyal Politikaya İhtiyacı Var?*), *The Jakarta Post*, 25 Haziran 2007.

yapılmamakta, dolayısıyla istihdam yaratılması da mümkün olmamaktadır.

2. Ekonomi politikalarında sosyal refahın artırılmasına ve insani gelişimin sağlanmasına yönelik kurumlara (sağlık ve eğitim kurumları gibi) yeterince yer verilmemekte. Bu durum orta ve uzun vadede ülkedeki insan kaynaklarının kalitesinin düşmesine yol açmaktadır.
3. Ülkede sosyal meselelerin ikincil derecede öneme sahip olduğu gibi bir kanı hâkimdir. Ekonomik büyümeye doğrudan katkısı olmadığı için sosyal politika konusu gereksiz bir yatırım olarak algılanmaktadır.

Sonuç

Endonezya'nın sosyal politikaları, kısa vadeli ve geçici çözümler üretmeye yönelik uygulamalar ile yoksullukla mücadele konusunda bir sürdürülebilirlik sağlanamadığını göstermeleri açısından önem taşımaktadır. Endonezya'daki sosyal güvenlik ağları, temeldeki fikir olumlu olsa da hedef kitlenin tam olarak belirlenememesi nedeniyle haksızlıklara yol açabilmektedir. Diğer yandan bu ağlara ayrılan kaynağın yetersizliği, istenilen sonuçlara ulaşılamamasına yol açabilmektedir. Doğrudan nakit transferleri ise sadece yoksul kesimlerin yakıt fiyatları karşısında bir ölçüde korunabilmelerini sağlamış, uzun vadede yoksullukla mücadele konusunda bir katkısı olmamıştır. Bu açıdan söz konusu uygulamanın ekonomik yönünden ziyade siyasi yönünün daha ağır bastığını ve esas amacının geçici çözümler sağlayarak sosyal rahatsızlıkları önlemek olduğunu söylemek mümkündür. Diğer yandan Endonezya hükümetinin son dönemlerde doğrudan nakit transferlerinin yanı sıra sosyal güvenlik ağlarına da yatırımını artırdığını söylemek mümkündür. Örneğin 2010 yılı içerisinde ülke genelindeki 300 hastane ve sağlık ocağına ayda 10 milyon rupiah'lık destek sağlayacak bir program devreye sokulmuş olup, iki yıl içerisinde bu programın kapsamının 8,500 hastane ve sağlık ocağına çıkartılması planlanmaktadır.²⁰ 2010 yılı

---

²⁰ Endonesia.com, 2010. Bantuan Langsung Tunai Untuk Puskesmas Segera Disalurkan (*Yakında Sağlık Merkezlerine Doğrudan Nakit Transferleri Başlayacak*), 5 Ocak 2010, <http://www.endonesia.com/mod.php?mod=publisher&op=viewarticle&cid=36&artid=4854>, erişim tarihi: 27 Haziran 2010.

itibariyle yeni bir Yoksullukla Mücadele Programını devreye sokmuş olan hükümet, yıl sonuna kadar yoksulluk sınırı altında yaşayan nüfusun oranını yüzde 12'ye çekmeyi hedeflemektedir.²¹

* * *

Kaynakça

Azis, I.J., 2006. A Drastic Reduction of Fuel Subsidies Confuses Ends and Means (*Yakıt Sübvansiyonlarındaki Sert İndirimde Amaçlar ve Araçlar Karışıyor*), ASEAN Economic Bulletin, Cakarta.

Bataviase.co.id, 2010. Pemerintah Akan Seragamkan Data Orang Miskin (*Hükümet Yoksulluk Verilerini Standartlaştıracak*), 11 Mart 2010, <http://bataviase.co.id/node/126315>, erişim tarihi: 27 Haziran 2010.

Bataviase.co.id, 2010. Kebijakan Subsidi Langsung Tunai (*Doğrudan Nakit Sübvansiyonu Politikası*), 12 Mart 2010, <http://bataviase.co.id/node/128867>, erişim tarihi: 27 Haziran 2010.

Buchori, B., 2007. Why Indonesia Needs a New Social Policy? (*Neden Endonezya'nın Yeni Bir Sosyal Politikaya İhtiyacı Var?*), *The Jakarta Post*, 25 Haziran 2007.

Cahyat, A. 2010. Unconditional Cash Transfer Policy in Indonesia (*Endonezya'da Koşulsuz Nakit Transferi Programı*), yazarın şahsi internet sitesi, <http://http://cahyat.blogspot.com/2010/06/unconditional-cash-transfer-policy-in.html>, erişim tarihi: 27 Haziran 2010.

Cueto, S., 2009. Conditional Cash-Transfer Programmes in Developing Countries (*Gelişmekte Olan Ülkelerde Koşullu Nakit Transferi Programları*), *The Lancet*, 374, s.1952-1953.

Indonesia.com, 2010. Bantuan Langsung Tunai Untuk Puskesmas Segera Disalurkan (*Yakında Sağlık Merkezlerine Doğrudan Nakit Transferleri Başlayacak*), 5 Ocak 2010, <http://www.indonesia.com/mod.php?mod=publisher&op=viewarticle&cid=36&artid=4854>, erişim tarihi: 27 Haziran 2010.

Suharto, E., 2009. Development of Social Welfare in Indonesia: Situation Analysis and General Issues (*Endonezya'da Sosyal Refahın Gelişimi: Durum Analizi ve Genel Konular*), *Etkin Refah Gelişimi için Kapasite İnşası ve Politika Ağları Uluslararası Konferansı'nda sunulan tebliğ*, 18-19 Kasım 2009, Cakarta.

Sumarto, S., 2006. Social Safety Nets: Indonesia (*Sosyal Güvenlik Ağları: Endonezya*), Denizaşırı Kalkınma Enstitüsü, Londra.

---

²¹ Bataviase.co.id, 2010. Pemerintah Akan Seragamkan Data Orang Miskin (*Hükümet Yoksulluk Verilerini Standartlaştıracak*), 11 Mart 2010, <http://bataviase.co.id/node/126315>, erişim tarihi: 27 Haziran 2010.

Suryahadi, A., Sumarto, S. ve Pritchett, L., 2003. The Evolution of Poverty During the Crisis in Indonesia (*Endonezya'da Kriz Sirasında Yoksulluğun Gelişimi*), SMERU Working Paper Series, Cakarta.

Tempo, 2008. Bantuan Langsung Dihidupkan Kembali (*Doğrudan Nakit Transferi Yardımı Canlandırıldı*), 10 Nisan 2008.

UNDP Web Sitesi (İnsani Gelişim Raporu 2009 Endonezya Bilgi Notu), http://hdrstats.undp.org/en/countries/country_fact_sheets/cty_fs_IDN.html, erişim tarihi: 26 Haziran 2010.

UNDP Web Sitesi (İnsani Gelişim Raporu 2009 İstatistikler kısmı), http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2009_Tables_rev.xls, erişim tarihi: 26 Haziran 2010.

Widjaja, M., 2009. An Economic and Social Review on Indonesian Direct Cash Transfer Program to Poor Families Year 2005 (*2005 Yılı Endonezya'da Yoksul Ailelere Doğrudan Nakit Transferi Programının Ekonomik ve Sosyal Bir Değerlendirmesi*), *Kamu Politikaları Analizi ve Yönetim Derneği Uluslararası Konferansı'nda sunulan tebliğ*, Singapur, 7-9 Ocak 2009.

Yusuf, A.A. ve Resosudarmo, B.P., 2008. Mitigating Distributional Impact of Fuel Pricing Reform: the Indonesian Experience (*Yakıt Fiyatlandırma Reformunun Dağılımsal Etkilerini Hafifletmek: Endonezya Deneyimi*), ASEAN Economic Bulletin, Cakarta.

* * *